



تعلیقہ بر شرح  
منظومہ حکمت سبزواری

جلد اول

مؤلف:

میرزا مہدی مدرس آشتیانی

## شناسنامه:

آشتیانی، مهدی، ۱۲۶۸ - ۱۳۳۱. شارح  
تعلیقہ بر شرح منظومہ حکمت سبزواری / مؤلف میرزا مهدی آشتیانی؛ قم: زہیر، ۱۳۹۰.  
ج ۲

ISBN: ۹۷۸-۹۶۴-۸۰۷۶-۶۹-۱

۔ (دورہ)

ISBN: ۹۷۸-۹۶۴-۸۰۷۶-۷۰-۷

۔ (ج. ۱)

فہرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامہ بہ صورت زیر نویس

۱. سبزواری، ہادی بن مهدی، ۱۲۱۲ - ۱۲۸۹ ق. شرح منظومہ - نقد و تفسیر.
۲. فلسفہ اسلامی. الف. سبزواری، ہادی بن مهدی، ۱۲۱۲ - ۱۲۸۹ ق. شرح منظومہ.

شرح.

ب. عنوان. ج. عنوان: شرح منظومہ شرح.

۱۸۹/۱ آش / ش ۲۷۷ س

۷ ت ۱۲۳۴ / BBR

تعلیقہ بر شرح منظومہ حکمت سبزواری..... مؤلف: میرزا مهدی آشتیانی  
شمارگان:..... ۳۰۰۰ نسخہ  
نوبت چاپ:..... اول  
سال چاپ:..... ۱۳۹۰ ہش  
چاپ:..... علوی  
صحافی شومیز:..... نوین  
قیمت دورہ:..... ۱۶۰۰۰۰ ریال

شابک دورہ: ISBN: ۹۷۸-۹۶۴-۸۰۷۶-۶۹-۱

شابک جلد اول: ISBN: ۹۷۸-۹۶۴-۸۰۷۶-۷۰-۷

## فهرست مطالب

|     |                                                                 |
|-----|-----------------------------------------------------------------|
| ۷   | پیشگفتار چاپ دوم                                                |
| ۱۰  | پیشگفتار                                                        |
| ۱۸  | مقدمه                                                           |
| ۱۰۰ | فی بداهة الوجود                                                 |
| ۱۴۹ | فی أصالة الوجود                                                 |
| ۲۰۱ | فی اشتراك الوجود                                                |
| ۲۱۹ | فی زیادة الوجود علی المهیة                                      |
| ۲۳۲ | فی أن الحق، تعالی، إِنِّیَّةٌ صِرْفَةٌ                          |
| ۲۴۰ | فی بیان الأقوال فی وَحْدَةِ حَقِیْقَةِ الْوُجُودِ وَكَثَرَتِهَا |
| ۲۵۴ | غُرَرٌ فی الْوُجُودِ الذَّهْنِیِّ                               |
| ۳۳۹ | فی تعریف المعقول الثانی و بیان الاصطلاحین فیهِ                  |
| ۳۴۵ | فی أن الوجودَ مُطْلَقٌ وَمُقَيَّدٌ، وكذا العَدَمُ               |
| ۳۴۷ | فی أحكام سَلْبِیَّةِ لِلْوُجُودِ                                |
| ۳۵۳ | فی أن تَكَثَّرَ الوجودُ بالمهیات، وأنه مقولٌ بالتشكیک           |
| ۳۵۷ | فی أن المعدومَ لیس بِشئٍ                                        |

|     |       |                                                                                      |
|-----|-------|--------------------------------------------------------------------------------------|
| ٣٦٢ | ..... | فِي عَدَمِ التَّمَايُزِ وَالْعِلِّيَّةِ فِي الْأَعْدَامِ                             |
| ٣٦٤ | ..... | فِي أَنَّ الْمَعْدُومَ لَا يُعَادُ بِعَيْنِهِ                                        |
| ٣٨٢ | ..... | فِي دَفْعِ شُبُهَةِ الْمَعْدُومِ الْمُطْلَقِ                                         |
| ٣٨٥ | ..... | فِي بَيَانِ مَنَاطِ الصَّدَقِ فِي الْقَضِيَّةِ                                       |
| ٣٩١ | ..... | فِي الْجَعْلِ                                                                        |
| ٣٩٩ | ..... | الْفَرِيدَةُ الثَّانِيَّةُ فِي الْوُجُوبِ وَالْإِمْكَانِ: فِي الْمَوَادِّ الثَّلَاثِ |
| ٤٠٤ | ..... | فِي أَنَّ الْجِهَاتِ اعْتِبَارِيَّةٌ                                                 |
| ٤١٥ | ..... | فِي أَبْحَاثٍ مُتَعَلِّقَةٍ بِالْإِمْكَانِ                                           |
| ٤٢٧ | ..... | فِي بَعْضِ أَحْكَامِ الْوُجُوبِ الْغَيْرِيِّ                                         |
| ٤٤٥ | ..... | فِي الْإِمْكَانِ الْإِسْتِعْدَى                                                      |
| ٤٤٩ | ..... | فِي الْقِدَمِ وَالْحُدُوثِ                                                           |
| ٤٧٥ | ..... | فِي ذِكْرِ الْأَقْوَالِ فِي مُرْجِعِ حَدُوثِ الْعَالَمِ فِيمَا لَا يَزَالُ           |
| ٤٧٨ | ..... | فِي أَقْسَامِ السَّبْقِ وَهِيَ ثَمَانِيَّةٌ                                          |
| ٤٨١ | ..... | فِي تَعْيِينِ مَا فِي التَّقَدُّمِ                                                   |
| ٤٨٥ | ..... | فِي الْفِعْلِ وَالْقُوَّةِ                                                           |
| ٤٩٢ | ..... | فِي الْمِيهَةِ وَلَوْاحِقِهَا                                                        |
| ٥٠٣ | ..... | فِي اعْتِبَارَاتِ الْمِهْيَةِ                                                        |

## پیشگفتار چاپ دوم

در سال ۱۳۵۲ هجری شمسی که چاپ نخستین این کتاب منتشر گشت<sup>۱</sup> آرزوی دیرینه دوستداران حکمت متعالیه جامه عمل به خود پوشید، چه آنکه آنان که به بحث فحص در فلسفه ملاصدرا و افکار مکتب پیروان او می پرداختند کتاب شرح غررالفرائد یعنی شرح منظومہ حکمت حاج ملاّ هادی سبزواری را مناسب تر از هر کتاب دیگر برای تعلیم و تعلّم یافته بودند، و هر چه بیشتر می خواستند به منبعی دست یابند که پرده از روی غوامض و رموز آن کتاب بردارد و دشواری های آن را حل کند. هرچند پیش از نشر تعلیقہ دو حاشیہ دیگر بر شرح منظومہ در دسترس اهل علم بود یکی از شیخ محمد هیدجی زنجانی<sup>۲</sup> و دیگری از شیخ محمدتقی آملی<sup>۳</sup> ولی کتاب حاضر یعنی تعلیقہ آشتیانی از جامعیت بیشتری

۱. به وسیله مؤسسه مطالعات اسلامی دانشگاه مک گیل شعبه تهران با همکاری دانشگاه تهران (سلسله دانش ایرانی شماره ۲).

۲. ملا محمد بن معصوم علی هیدجی زنجانی از شاگردان سبزواری که در سال ۱۳۳۹ هجری قمری در تهران وفات یافت.

۳. مرحوم شیخ محمدتقی آملی از مدرسان بزرگ تهران در سال ۱۳۴۹ هجری شمسی به رحمت

برخوردار است، چه آنکہ ہیدجی در دانش فلسفہ و حکمت الہی بہ پایہ آشتیانی نمی‌رسد، و آملی ہم ہرچند کہ فقیہ و فیلسوفی توانا بود ولی در حاشیہ خود تکیہ بر الہیات بالمعنی الأخصّ داشته است، بنابراین در امور عامہ فلسفی یعنی الہیات بالمعنی الأعمّ تعلیقہ آشتیانی از مهمترین و مبسوط‌ترین کتابہایی است کہ در جریان تفسیر گفتہ‌ہای حکیم متالہ حاج ملاّہادی سبزواری بہ بحث از مسائل مهمّ حکمت متعالیہ و علم الہی عامّ پرداختہ است.

ہنگام نشر چاپ اول ما بہ خوانندگان ارجمند وعدہ دادہ بودیم کہ جلد دومی منتشر سازیم کہ مشتمل بر شرح و بیان افکار آشتیانی بہ زبان فارسی باشد و جلد سومی کہ در آن تعلیقہ آشتیانی بہ زبان انگلیسی مورد گزارش و تحلیل قرار گیرد، ولی بہ علل گوناگون این ہدف عالی ما بہ مرحلہ تحقق در نیامد، ولی در عوض راقم این سطور توفیق یافت کہ با ہمکاری یکی از دانشمندان شرح منظومہ سبزواری (قسمت امور عامہ و جوہر و عرض) را بہ زبان انگلیسی ترجمہ کند و بہ دنیای علم عرضہ

دارد<sup>۱</sup> و نیز جلد دومی شرح منظومه را که اختصاص به الهیات بالمعنی  
الاخص دارد به سیاق و روش جلد اول<sup>۲</sup> آماده سازد که هم‌اکنون زیر  
چاپ است.

در پایان لازم می‌داند که از گروه فلسفه دانشکده ادبیات و علوم  
انسانی دانشگاه تهران که بنا به درخواست‌های پی در پی استادان و  
دانشجویان، نشر این تعلیق را که نایاب شده بود در اولویت قرار داد و  
چاپ آن را به دانشگاه توصیه کرد تشکر کند و نیز از سازمان انتشارات و  
چاپ دانشگاه که در فراهم آوردن وسائل نشر کتاب تسریع لازم را به  
عمل آورد سپاسگزاری نماید. جزاهم الله عن العلم خیر الجزاء.

مهدی محقق

دوازدهم بهمن‌ماه ۱۳۶۶ هجری شمسی

۱. در سال ۱۳۵۶ ه. ش. در نیویورک چاپ شد و در سال ۱۳۶۲ در تهران به وسیله مرکز نشر  
دانشگاهی تجدید چاپ گردید.

۲. جلد اول در سال ۱۳۴۸ ه. ش. به وسیله مطالعات اسلامی دانشگاه مک گیل شعبه تهران (سلسله  
دانش ایرانی شماره ۱) چاپ شد و در سال ۱۳۶۰ تجدید چاپ گردید.